

ברכת על נטילת ידיים

קטעים מגמרא ושוע"ר – הקשורים לנושא השיעור

פסחים ז, ב

אמר רב יהודה אמר שמואל כל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן ... חוץ מן הטבילה ... דאכתי גברא לא חזי.

תוס' שם ד"ה על הטבילה

אומר ר"ת בשם הגאון דוקא בטבילת גר דלא חזי קודם טבילה דלא מצי למימר וצונו דאכתי נכרי הוא, אבל שאר חיובי טבילה ... מותר לברך ... אעפ"כ אומר ר"י דאין לגעור בנשים שמברכות אחר הטבילה, כיון דאיכא טבילת גר דלא מצי לברך לא חילקו. וכן בנטילת ידיים לא חילקו בין נטילה של אחר בית הכסא דלא מצי לברך קודם. מיהו בנטילה יש טעם אחר לברך אחר נטילה קודם ניגוב, כדאמרינן האוכל לחם בלא ניגוב ידיים כאילו אוכל לחם טמא.

שוע"ר סי' ו

ב יש נוהגים כשמשכימין בבוקר ורוצים לילך תיכף ומיד לבית הכנסת להתפלל ממתניינים לברך על נטילת ידיים עד בואם לבית הכנסת ומסדרין ברכות על נטילת ידיים עם שאר ברכות השחר, מפני שעיקר תקנת נטילת ידיים בשחר הוא כדי להתקדש ולטהר ידינו קודם עבודתנו כמו כהן שהיה מקדש ידיו קודם עבודתו, וכיון שעיקר העבודה הוא להללו ולשבחו ולהתפלל לפניו לכן קודם התפלה שייך לברך על נטילת ידיים שאם אין תפלה אין נטילת ידיים.

ג במה דברים אמורים כשהולכין לבית הכנסת תיכף אחר נטילת ידיים ומתחילין מיד לסדר סדר הברכות, אבל אסור להפסיק בין נטילה לברכה בלימוד או בשום תפלה וכל שכן בדברים אחרים. ומי שרוצה להפסיק בינתיים כגון אלו שאומרים תהלים קודם התפלה, וכן בימי סליחות שאומרים סליחות קודם התחלת התפלה, יזהר לברך על נטילת ידיים בביתו תיכף אחר הנטילה.

ה אבל יש נוהגין לברך על נטילת ידיים ואשר יצר בביתם מיד אחר הנטילה וכשבאים לבהכ"נ מברכים כל ברכת השחר לבד מאותן ברכות שברכו בביתם שאין מברכים אותם פעם ב', ומנהג זה יפה הוא וראוי לנהוג כן, שהרי כל המצות צריך לברך עליהן קודם לעשייתן אלא שבנטילת ידיים אי אפשר לברך קודם הנטילה לכן נדחית הברכה עד לאחר הנטילה, א"כ כל מה דאפשר לקרב הברכה שתהא סמוכה להנטילה צריך לקרב ולא להפסיק בינתיים.

שוע"ר סי' יח

ז המתעטף בציצית קודם שיעלה עמוד השחר כגון בימי הסליחות לא יברך עליהן ולכשיאור היום ימשמש בציציותיו ויברך עליהן, משום דהממשמש הוא כאלו לובשן עכשיו, ואם לא ימשמש בהן אין שייך לברך עכשיו על מה שלבש כבר קודם שעלה עמוד השחר.

שוע"ר סי' קנח

טז ומן הדין היה ראוי לברך קודם הנטילה שכל המצות מברכין עליהם עובר לעשייתן אלא שלפעמים אין ידיו נקיות כגון היוצא מבית הכסא לכך מברכין לעולם אחר הנטילה שלא לחלק בין נטילה לנטילה. ועוד שגם הניגוב הוא מן המצוה כמו שיתבאר. ואף על פי שלפעמים א"צ ניגוב לא רצו לחלק בין נטילה לנטילה.

ואם שכח ולא בירך עד אחר הניגוב יברך אח"כ. ואף על פי שכל המצות שלא בירך עליהן עובר לעשייתן אינו מברך עליהן לאחר גמר עשייתן, מכל מקום מצוה זו כיון שלפעמים אי אפשר לברך עליה קודם עשייתה כגון היוצא מבית הכסא ומוכרח לברך אחר עשייתה אין לחלק בה בין פעם לפעם ולעולם יכול לברך אח"כ. אלא שלכתחלה מדקדקים לברך קודם הניגוב הואיל וגם הוא מן המצוה, אבל עיקר הנטילה שמברכים עליה היא הנטילה לבדה שכבר נעשית.

ומכל מקום אם נזכר אחר שבירך המוציא שוב אינו מברך על נטילת ידיים (והוא הדין אם הוצרך ליטול ידיו באמצע סעודה לדברי האומרים שצריך לברך על נטילת ידיים, ושכח ולא בירך עד שאכל פת אינו מברך עוד, שכיון שהנטילה אינה אלא בגלל האכילה כל שהתחיל לאכול שוב לא שייך לברך על הנטילה שכבר חלפה ועברה. ולא עוד אלא אפי' לא התחיל לאכול לא שייך לברך אלא מיד אחר הנטילה ולא מופלג ממנה. ולכן יש אוסרים להפסיק בדיבור בין נטילה לברכה כמ"ש בס"י קס"ה. ואם הפליג אפי' בשתיקה שוב אינו מברך שאף שלא היה יכול לברך עובר לעשייתה ומוכרח לברך אח"כ אין סברא כלל שיוכל לברך עליה לעולם אלא מיד אחר עשייתה).

שוע"ר סי' קסד

ב מי שעומד בסעודה ונזכר שנגע במקום מטונף צריך לחזור וליטול ידיו ויברך על נטילת ידיים ואם נגע בעוד הפרוסה בפיו לא יבלע עד שיטול ידיו ולא מקום הטינופת ממש אלא אפילו שוק וירך ומקומות המכוסים באדם לפי שיש בהם מלמולי זיעה וכן אם חיכך בראשו וכל כיוצא בזה (אבל אם שפשף ידיו על ראשו מלמעלה כגון לנגבה ולא חיכך בה תוך השער בראשו ממש אין לחוש). ויש אומרים שאין לברך על נטילת ידיים באמצע הסעודה כי לא תיקנו אלא בתחילתה אלא א"כ הפסיק סעודתו והלך להפליג בדבר אחר והסיח דעתו משמירת ידיו שצריך לחזור וליטול ולברך על נטילת ידיים כי כסעודה אחרת היא הואיל והפליג בינתיים אבל משום נגיעה במקום הטינופת ואפילו עשה צרכיו אין לברך על נטילת ידיים ... (ויש לחוש לדבריהם להקל בספק ברכות).

שוע"ר סי' קסה

א העושה צרכיו ורוצה לאכול יטול ב' פעמים ראשונה, יטול נטילה שאינה מכשרת לאכילה אלא לנקות ידיו לברך אשר יצר, ושנייה נטילה כשרה לברך על נטילת ידים, שאם יטול נטילה אחת כשרה ויברך תחלה אשר יצר (מפני שנתחייב בה תחלה ועוד שהיא תדירה) ואח"כ על נטילת ידים יהיה הפסק בין נטילה לברכתה ... ואותן הנהגות מלהשיח בין נטילת ידים להמוציא ומשיחין בין נטילת ידים לברכתה טועם הם וצריך להזהירם שלא ישיחו כלל.

שוע"ר סי' קעח

ז ואפילו לא הסיח דעתו מלאכול אם הפליג הרבה בדברים צריך לחזור וליטול ידיו, אע"פ שאינו צריך לברך המוציא, מפני שמן הסתם הסיח דעתו משמירתן.

שוע"ר סי' קעט

ח ואם נטל ידיו מים אחרונים אע"פ שלא נטל הכוס הרי זה סילוק והיסח הדעת לגמרי וצריך לברך. וכל מקום שצריך לחזור ולברך המוציא משום היסח הדעת צריך לחזור וליטול ידיו כראוי לאכילת פת שכיון שהסיח דעתו מאכילת פת הסיח דעתו משמירת ידיו.

שוע"ר סי' רסג

ח המדליק נר של שבת ויו"ט אחד האיש ואחד האשה חייבים לברך עובר לעשייתן בא"י אמ"ה אקב"ו להדליק נר של שבת או של יו"ט כדרך שמברכים על שאר כל מצות מדברי סופרים עובר לעשייתן.

והמנהג שמברכים אחר ההדלקה לפי שסוברין שאם תברך תחלה קיבלה לשבת ותהא אסורה להדליק. ואף ביו"ט מדליקין תחלה כדי שלא לחלק בברכה אחת לברך אותה פעמים קודם הדלקה ופעמים אחר כך. וכדי שתהא הברכה עובר לעשייה אינה נהנית מן האור עד אחר הברכה, דהיינו שמשימה ידה לפני הנר מיד אחר ההדלקה עד אחר גמר הברכה ואז מסירה ידה ונהנית מן האור, וזה נקרא עובר לעשייה.

יא ולפיכך נוהגות מקצת הנשים בליל טבילה שהן צריכות לחפוף ראשן וגופן בחמין מבעוד יום בבית המרחץ אצל המקוה ואי אפשר להן להדליק הנרות קודם לכתן לשם לפי שהן מקבלות השבת ע"י הדלקת הנרות ... אין לה להדליק לכתחלה קודם לכתה בלא ברכה ובבואה מהטבילה משחשכה או מהחופה תפרוש ידה לפני הנרות ולברך אז קודם שתהנה לאורן ... לפי שהא"י תברך וצונו להדליק והן דולקות כבר מקודם לכן ... ומכל מקום בדיעבד ששכחה ... שתברך היא קודם שתהנה לאורן (דכיון שעיקר מצות הדלקת נר שבת אינה ההדלקה בלבד אלא ההנאה והתשמיש לאורה היא עיקר המצוה אלא שההדלקה היא התחלה והכנה למצוה זו ולכן מברכים עליה וזו ששכחה ולא בירכה בתחלת המצוה יכולה לברך קודם עיקר המצוה דהיינו קודם שתהנה לאורן).

קו"א שם ס"ק ג

דדוקא כשראוי לברך קודם עשייה ולא בירך לא יברך אח"כ, אבל כשלא היה אפשר לברך תחלה יכול לברך אח"כ. ומהאי טעמא י"ל שאף שהפסיק הרבה יכול לברך, דאיזה גבול יש לדבר ... א"כ הוא הדין כאן שאי אפשר לברך בתחלה לפי המנהג, א"כ אף שהפסיקה הרבה אח"כ אין בכך כלום. ובפרט דהכא י"ל דמיקרי עובר לעשייתן, שאינה נהנית מן האור עד לאחר הברכה כמ"ש רמ"א.

קו"א שם ס"ק ד

והא דשביק לפרש דין בדיעבד מאם שכחה והדליקה בלא ברכה, משום דלא שכיח כולי האי (ולכן לא העתקתיו בפנים).

סדר נטילת ידים לסעודה

(ד) ואחר ששפך ב' פעמים על יד זו ובי' פעמים על יד זו מצות חכמים לשפשפן יפה זו בזו לטהרה יתירה. ולפי ששפשוף זה הוא מכלל מצות נטילת ידים לכן יברך ברכת על נטילת ידים קודם שפשוף זה כדי שתהא הברכה כמו עובר לעשיית המצוה כשאר ברכות המצוה אף שאינה עובר לעשייתה ממש, שלא רצו חכמים לתקן לברך קודם הנטילה ממש לפי שמן הסתם אין הידים נקיות. ואם לא בירך קודם השפשוף יברך אחר כך קודם הניגוב ואם שכח יברך אחר כך.

(וז) צריך לזהר מאד בסעודה שלא ליגע בשוק וירך או שאר מקומות המכוסים שבאדם לפי שיש בהם מלמולי זיעה, וכן לא יחכך בראשו שיש גם כן מלמולי זיעה, וכן בצואת האף והאוזן או שאר טנופת, ואם נגע צריך לחזור וליטול היד שנגע בה כהלכה עד הפרק. ולענין הברכה יש מחלוקת אם יחזור ויברך על נטילת ידים, ולכן יברך בלא שם ומלכות.